

***Dåbdå gus soabmásav
gut le bieljijs?***

HLF

Gullamválnásij Rijkalihtto
Duv gullo - mijá ássjen

Diedo dunji gut gulá

Dát girjásj le dunji gut iejvvi ulmutjiit gudi li bieljis lagámusáj gaskan, lahkasebrudagán jali almulasj bájkijn. Ihkap le barggamin institusjávnnán gánná iejvvi ulmutjiit gullamvánesvuodaj.

Gulov láhppet le dagu máhtudagáv láhppet majna gaskosta, dagu dal dan “álkkesláhkáj” masi lijma hárijjánam- gá gulájma. Gaskostimgássjelisvuodajda aj dábálasj ulmutja gudi gulli, boadádalli.

Midja gudi lip barggam dájna girjátjiin, lip dahkam diehtorájdov guovte girjátjiida gulo birra átsádaláduvvam vásádusájs. Girjátjin

«Bieljijs – mávtugisvuohta ja sidot buorre iellemij» sihtap diededit ja arvusmahttet gájkajt gudi gulov láhppi átsátjit viehkev ja rahtjat oattjotjit buorre iellemav juska li bieljijs.

Gaskostimgássjelisvuoda máhtti dássju tjoavdeduvvat sosiála aktijvuodaj baktu. Dájna girjátjiin gáhttjop duv gudi dábálasjláhkáj gulá, dán aktisasjvuohtaj.

Majt la bieljedibme láchppám?

Dábálasj gullen le dån avtatbirges gullamin jiednagáváv ietjat birrusin. Ihkap de ájádala værámus le láchppet máhtukvuodav ságastit iehtjádij friddja ja gássjelisvuodaj dagá. Dat de le. Viessot le guládallat Valla le aj ietjá biele dassta gá gulov láchpá mij máhtta iellemij gássjelisvuodav buktet. Mijá gullo le ájnas diededim-doajmma. Sæmmi báttá gá iehtjádav dagá, de máhtá aj gull-dalit mij javladuvvá skájanisás, jus bijlla rahten duv mañnelis bohtá, jali muhtem álggousav bohtá ja manná. Dån gulá mij la dáhpáduvvamin. Nievres gulojn de dábdá viertti ienebut ietjat gárvedit. Diertjestibme máhtta dassta duv tjuovudahtjtát. Jiednagávájda masi ávddála lidji hárijánam, dassta hedjuni jiednaguoradagá. Da buorre jiena luondos jali duv birrusis, ma bukti soaptsomav árggabæjvváj, jali dunji jasskavuodav buktin dalloj gá gulli jali gá iján smaredi, le állu jali muhtem mærráj láchppum. Vájvve le gá láchpá máhttelisvuodav dán jiednaaktisasjuohtaj.

Tjierrgis láchppem.

Gulov láchppet, hæhkkat, ja ájge milta, le vásedit stuorra soaggomav. De le luondulasj jut dássta tjuovvu suorggo ja moassje. Gulloláchppem le sierraláhkáj gá dát aj gullu iehtjádijda ja – sierraláhkáj lagámusájda. Valla ij la dat huoman ietjáláhkáj gá ietjá stuorra gássjelisvuoda ma ulmuttjij máhtta dáhpáduvvat, jali familljaj. Ja dát gájbbet sijájs gudi gulli jut rahpasi rievdatjijt dábijt, ihkap aj állu ietjálágásj dábijt aktan dájmatjijt ja gaskostittjat.

Ja jut aktak ij ávdusjájgev ájádala, dan ájggáj gá lij álkkep, ienni ávddálijguovlluj gæhttjá.

Vuodo buorre gaskostibmáj

Dábálasj gullen máhtá manen liehket ja dilev láhtjet buorre gaskostibmáj.

Aktijvuohhta tjalmij

Gájka ávkástalli tjalmij doarjjagin gullamij. Ulmusj gejn le nievres gullo, le dási tjanádum. Gá tjalmij le aktijvuohhta, de tjalmij baktu diedoijt oattjo gájkka diles, rubmaha labudimijs, muohtolabudimijs ja njálmelabudimijs. Dát le tjanáduvvam dasi man tjiheppe gulle le dájtt dákkutjit.

- Jiednada lájtto gá sáhkada, tjielggasit, valla ale val alvi.
- Njunjevuolskávtjá ja skávtjá ietján njálmev tjielki.
- Giehtalabudime muodo ávdán hieredi dádjadusáv.
- Gehtja tjalmijda. Gullamvádnása guoradalle gehtjastagá máhtti hásstalit ulmutja rájájtt ármesvuohhtaj. Gá buoragit diedá gullamvádnása dárboijt buoragit labudimádjadusáv, de dát máhtttá buktet ienep lájtos dilev goappátjij hárráj.

Gaskajt

Buoremus gasska njálmes dádjadittjat le 1-2 mehtera.

Dán gaskas de máhtttá gullámvánes oadtjot buorre gáváv diles ja le nuoges lahka muodos detáljajtt vuojnátjitt.

- Buorre tjuovgga ja sajjidis muhtták gaskaj le buoremus gárvedibme gulátjitt.
- Ale sáhkada ja ruoja gullamvádnása bælláj.

Sjurra

Sjurra mij ij hiemssi dábálasj gullev, máhtttá bieljedibmáj stuorra gássjelisvuohhtan liehket.

Sij gudi dábálattjat gulli li tjiheppebu sjuráv sieradit, ja «gullat dav majt sihti».

Akustihkav viertti guoradallat!

Nubbe ladnja máhtttá buorep liehket gá boadáldahka.

HUOM! Garve njálme sinna sáhkadimes ietjádijda gá gullamvádnása li siegen.

Strategija ságastallamijda

Nammada bieljedimijtt namás gá aktijvuodav galga, nav vaj sij li gárvvása ságastittjat. Gá ságav máiso, de le ájnas diededit dáv tjielggasit. Jus hæhttu nuppádis javllat mav sidá, de javla ietjáláhkáj. Muhtem jiena ja bágo máhtti liehket gássjelisá dádjadit nuppij bágoj gáktuj. Válde adnuj pennav ja páhppárav jali elektrávnálasj viehkkenævov gá dárba, Ja ávkástalá rubmaha labudimijtt ja muohtolabudimijtt.

Gulá dahka le tjá bádissan sjaddam

Vuojnna hæhttuji jienajs vájkkuduvvat jus galggá dá bddát ja jienajt dálkkut.

Danen la ájnas, gá gulov láhpá, álgget gulá dagáv adnegoahet nav árrat gá máhttelis.

Dálasj gulá dagá li láptos teknolávgálasj viehkkænævo, digitála li, e nav vuojnu ja tjá bbat dagáduvvam.

Hiebadallama baktu sjaddá gullo guoradaláduvvam ja mihttiduvvá, ja báhtusa mihttidimij mierredi gulá dagá válljimav.

Gávnnuji tjoavddusa duon dán gullamvánesvuohtaj, ja gulá dahka prográmeriduvvá gullomihttimij milta.

Berustahtek álldaris de le buorren jut famillja le hiebadallamij bále siegen: Dáj hiebadallamij baktu oattjo á dá ja ájnas diedoht avtatbirges.

Gulá dahka ij dá bálasj gullamav ruopptot buvte, nav gá tjalmme glása dahki vuojnojn.

Gulá dahka ij gullamav állásit buohtti. Danen le ájnas jut gullamvánesvuohta dá bdos le, ja jut mij gájka buorre gaskostimijda buorre dilev láhtjep.

Mujte

- Ájgge gállá desik gulá dakadnemij há rjjána
- Gulá dahka ij máhte liehket nuoges viehkkænævnon
- Moatten dilen le buorep duodde tekni hkalasj ræjdojs
- Gájka jn le vásstádus san gaskostimes
- Gullolá hppem hæhttu liehket dá bdos ja dá djaduvvam lagá musájs

HUOM! GÁJKAJDA GUDI GULLI:

Ane AGEV mikrofávnáv gá dat le sajenis!

Dán i dav vuojne, valla muhtemijn tjá hkanaddijs ihkap guldali gulá dagá jn mij jienav vuosstá jvállida njuolga telesivnna baktu.

Oanegattjat tjállemdáلكkuma birra

Tjállemdáلكkum le ájnas fáaldahka ulmuttjida gudi e guládagá baktu oattjo vuoјga ávkev oassálastáttjit árggabiejven ja sebrudakiellemín. Tjállemdáلكkum le tjálasaj gaskostibme ságastallamis dáhtámásijina baktu, ja gullamvánes láhká tevstav sierra sæjnnusin, næhttafiellojn j. n. á. Tjállemdáلكkán le sjávodisvælgo. Addne máhtta sjehtadásá baktu VBA's ja gájkaj sehkanadde bielij oadtjot tevstav tjálasattjat. Rievtesvuodav dáلكkumvæhkkáj gullu bargo ja áhpadásáj, varresvuodadievnnastusáj, sosiála tjáhanaddamij ja asstoájgedámaj gáktuj.

Gá le hæhkká dárbo dáلكkáj máhta VBA'a dáلكkádievnnastusájaj aktijvuodav válldet jánnurav birra.

Hæhkkadáلكkum gullu bieljedis tjálmedimijda ja gullamvádnásijda ja dunji gut galga ságastit ulmuttijn gut dárbaј dáلكkumav.

Oanegattjat visuála gaskostime birra

Sán gut gulov láhppá, sjaddá ájgij milta hárijidallat vuoјnnemis ávkástallat diedoj diehti. Ságastallam gulle ja bieljedime gaskan le diehto sáddididde ja vuosstáјvállde gaskan, dade ienep majt gulle vuoјnnema baktu sáddi dade áلكkebun le vuosstáјválldáј diedojt duolla dáđjadit.

Moattes addnijs válljiji tjállemav ietja diņņgut, dalloј aj gá ietjá instánsa, buoјkulvissaj suohkanin- jali sierratjiehpiј varresvuodaguovdátjin le diņņgumvásstáđus ja ruhtadimvásstáđus.

HUOM! Varresvuodabarggijda

- Sáhkada loajttot ja ájadalá agev tjálmijda gæhtttjat, vuogas sajijdisáv ja buorre tjuovgav.
- Válde adnuј jiednatјavgunisáјt (mikrofávnáv + jiednabælljasijt) jali tjállemav jus dárbo milta.
- Guoradalá jus addnen/skihppen le dárbo dáلكkáj/tjállemdáلكkáj ja jus institusjávna vásstáđus la dav diņņgut.
- Vuorrasap ulmuttijn máhtti liehket dárbo guládagáv áјmon aneditttjat ja ráјnnitjit.

Dárogiela sievvemgiella le sierra giella, sierra grammátihkaj ja gárgadis-vuoјijn. Dárogiella sievvemdoarјagijn (NMT) le vuohke hállamav vuoјnnusij buktet. Dan álgo le hállamgiella, valla luoјkká áјnegis sievvemijt ja tjielgga labudimijt ja sievvemijt sievvemgielas dættodittjat miellaváјnogis bágoјt.

Rievtesvuoda oassálastátjit

Buorránimprosæssa manjele gulloláhppema ja rievtesvuoda oassálastátjit bieljedimijda le nannusit dættoduvvam láhkatjoahkken.

Jagen 2012 bádi **Láhkanjuolgadus buoredime ja buorránime birra**

Varresvuoda- ja huksodepartementas:

«Suohkan ja guovlo varresvuodadájmadahka galggá dahkat nav vaj ájnégis pasiænnta ja addne máhtta oassálasstet ietjas buoredim ja buorránimfálaldahkaj bs. pasiænnta- ja addnerievtesvuodalága § 3-1.

“Oassálasstem sihtá javllat plánit, hábbmit, tjadádit ja árvustallat.»

Ebdalussjamij- ja rabásvuodaláhka (2008):

§1~as:

«Lága ulmmen le ávdedit dássádusáv ja avtaárvvusasjuvodav, nannit gájkajda jæbddsásaj máhttelisvuodajt ja rievtesvuodajt oassálastátjit sebrudahkaj, berustahtek doajmadases, ja hieredit ebdalussjamav doajmmahieredim sivájs. Láhka galggá buoredit doajmmahieredusájt ma li sebrudagán ja hieredit jut ádá hieredusá báhti.»

§12'es:

«Barggovadde galggá láhtjet hiebalgis barggodilev ja barggodahkamusájt ájnégis ulmutja barggosajen. Nav vaj doajmmahieredum bargge jali barggoáhttse barggodille máhtta oadtjot jali bisodit, oadtjot rabás máhttelisvuodav áhpadussaj ja ietjá máhtudakávdånibmáj ja bargov dagátjit ja máhttet ávdånit bargon jæbddsáttjat gá iehtjáda.

-
Skávllá- ja áhpadusinstitusjávna galggi ájnégis ulmutjij vuogas dilev láhtjet áhpadussajen ja áhpadusán nannitjit vaj doajmmahieredum oahppe ja studenta oadtju avtaárvvusasj oahppam- ja áhpadusmáhttelisvuodajt.»

§9'es:

«Gájjkásasj hábbmim sihtá javllat hábbmim jali dilleláhtjem oajvvetjoavddusij hárráj fysihkalasj hieredusáj hárráj nav vaj dájmadagá dábálasj doajmma máhtta liehket ávkálasj gájkajda.»

Gæjnno vijddábut...

Midja gudi lip muhtem ájgev viessum,
diehtep máhttelis le buorre iellemav viessot juska le gulov láchppám.
Mijá vuoge gaskostit le rievddam, valla gájkka massta midja lip, le ájn ájmon.

Gæjnno vijddábut le mijá, valla átsádallam lip dát sjaddá giehpep vádtset jus
hásstalusájt aktan tjoavddep dujna guhti gulá.

Diehtogirjásj
gulloláhppemis le báhntus
Stuorra gulloláhppem -
buorre iellem,
prosjæktabarggo
ruhtaduvvam
Sierraruhtadimes
Varresvuoda ja
Buorránibme, manñela
gå Bieljedis
tjalmeduvvamijjuogos
Gullámvádnásij Rijkalihton
dáv bajedij.

Prosjæktajuogos:
Stivrajædediddje:
Synnøve Solhaugen Engen
Prosæktabargge:
Odd Eskilsen, Anne-Marie
Frøland, Anna Haukås
Nordeide.
Girjåtja
prosjæktajædediddje ja
tjálle: Anne Britt N.
Losnegård,
audiopedagávvggá.

Gávvididdje: Sindre Falk,
www.falkphoto.no
Gaskostimrádevadde ja
grafihkalasj hábbmim:
Margunn Langeland Masdal
ja Ekotrykk as

Ekotrykk as
Førde - 2015